

דיאלוג על מצוקה והכלה: הערכת המענה הניתן לצורכי סטודנטים העובדים עם ילדים ונוער בסיכון בתכנית המוסמך לחינוך ולהוראה לתלמידים בהדרה - אילה צור ומיכל ראזר

מטרת המחקר הייתה לבחון את הצרכים המקצועיים של מורים ומחנכים העובדים עם נוער בסיכון ולהעריך את המענה הניתן להם בתכנית לחינוך ולהוראה לתלמידים בהדרה -- תכנית מוסמך (M.Ed.) שנפתחה במכללת אורנים בשנת תשס"ח. התכנית מתמחה בפיתוח רגישות לקשייהם של תלמידים מרקע חברתי-כלכלי נמוך, השייכים לקבוצות מוחלשות בחברה ואשר בית הספר מדיר אותם תכופות ממסגרותיו הנורמטיביות, ומיומנויות להתמודדות עם קשיים אלו. היות ומדובר בתכנית חדשה ויחידה מסוגה בארץ ובעולם, מטרת המחקר נותבה לבחינת סוגיות יסוד הקשורות לרלוונטיות התכנית לצרכים העולים מן השדה.

בתהליך המחקר, שארך שנה וחצי, השתתפו סטודנטים משני המחזורים הראשונים של התכנית. איסוף הנתונים התבסס בעיקרו על שאלונים שחולקו בתחילת שנת לימודים ובסופה, על תצפיות בישיבות סגל וישיבות סיכום ועל עיון במסמכי התכנית. מאמר זה מתמקד בנקודת המבט של הסטודנטים כפי שהיא באה לידי ביטוי בממצאים שהופקו מהשאלונים.

ממצאי המחקר העיקריים מלמדים כי הסטודנטים חוו קשיים הן במישור הבית ספרי-מערכתי והן בכיתותיהם. הם האמינו בנחיצותה של התכנית והדגישו בעיקר את חשיבותה ותרומתה לקידום הבנתם את מצוקות התלמידים ומשפחותיהם ולפיתוח מיומנויות לניהול דיאלוג אמפתי. בתום שנתיים של לימודים בתכנית, הסטודנטים העידו שבעקבות הלימודים חל שינוי באופן שבו הם התבוננו על האתגרים המקצועיים שהיו מונחים לפתחם, בתחושת השליטה והבהירות שבה תפסו את תפקידם ובפניות שלהם לסייע לתלמידיהם.

מסקנות המחקר העיקריות הן שעבודה חינוכית עם תלמידים בסיכון ובהדרה מחייבת הכשרה ייחודית, שתכלול דגשים אחרים מאלו הקיימים בהכשרת מורים מסורתית. הכשרה זו צריכה להיעשות מזווית ראייה רחבה ורב-ממדית ולשלב תכנים מהתחומים

החברתי, הפסיכולוגי והחינוכי כמו גם מגוון רחב של מיומנויות. במקום "פתרונות קסם", שרבים מהסטודנטים מחפשים בבואם לתכנית, על ההכשרה להתמקד בתהליך מעמיק ויסודי הכרוך בהשקעת משאבים רגשיים, תהליך המכוון לטפח תחושת מסוגלות, אחריות והערכה ראלית של גבולות היכולת להשפיע על המציאות. במאמר נדונות הצעות למחקרי המשך, המתמקדות בהערכת תהליכים ספציפיים בתכנית, ובכלל זה ההתנסות המעשית ועבודת הגמר. כן מוצע לבחון, האם מעבר לשינוי האישי-רגשי, חל שינוי גם בתפיסה החברתית-פוליטית של הסטודנטים.

מילות מפתח: תלמידים בסיכון, הדרכת מורים, הכשרת מורים, גישה חינוכית-סוציאלית, הדרה חברתית, תהליכי שינוי בבית הספר, התפתחות מקצועית